

was slechts "de kleine satan". Zo belichaamt de satan voor vele moslims tegenwoordig meer een politieke tegenstander dan een geestelijke macht.

In tegenstelling tot de satan en de engelen zijn voor de moslims demonen overal aanwezig. Zij zijn zich altijd van hun aanwezigheid bewust. In de volkislam heerst een veelkleurige demonencultus. Moslims hebben ontzag en een zeker respect voor demonen.

HOOFDSTUK III. DE WERELD VAN DE DUIVEL EN ZIJN DEMONEN

Moslims leven in een wereld van geesten en demonen. Hun leven wordt gekenmerkt door voortdurende spanningen van hoop en vrees: vrees voor de duivel en zijn trawanten, en hoop dat ze door middel van magie tegen hen beschermd worden. Zij gebruiken deze geestenwereld bij het realiseren van hun wereldse of religieuze doelen.

Het islamitische volksgeloof kent allerlei demonen: "goede" en "kwade", mannelijke en vrouwelijke, "onstoffelijke" en "menselijke" demonen, geesten van overleden en nog levende mensen, enzovoort. De schriftislam is medeschuldig aan dit bovenmatige geloof in demonen. Zoals reeds opgemerkt, nemen demonen in de Koran een prominente plaats in.⁶⁹ Dat bracht een ware demonencultus in de islam tot stand met "de satan, de gestenigde", zoals hij in de Koran wordt genoemd, aan het hoofd.⁷⁰

De duivel van de islam

De duivel is een uit vuur geschapen wezen.⁷¹ Hij heet Iblis en doet alles wat kwaad en zondig is.⁷² In de volkislam wordt de duivel nu weer als privépersoon, dan weer als overste van de demonen

⁶⁹ Paret, p. 24f.; Macdonald, p. 135 e.v. Men dient hierbij niet in de laatste plaats te bedenken dat de Koran een rede van de demonen bevat, die een heel hoofdstuk in beslag neemt (72) en derhalve "De Demonen" heet.

⁷⁰ Koran, 3:36; 15:17; 16:98; 81:25.

⁷¹ Isfahani, p. 266f.

⁷² Djahiz, Dl. I, p. 300.

gezien. Deze verwarrende gang van zaken is terug te voeren op de Koran, waarin er de ene keer in het enkelvoud⁷³, de andere keer in het meervoud⁷⁴ naar hem wordt verwezen.

De familie van de duivel

Uit de verhalen van moslims valt een waar gezinsleven van de duivel af te leiden. Er wordt uitvoerig beschreven hoe Allah de echtgenote van de duivel geschapen heeft: "Toen Allah de duivel een vrouw en nageslacht wilde geven, smeed hij de woede op hem. Daar sprong een vonk vanaf en uit die vonk schiep hij de vrouw van de duivel."⁷⁵ Daarna heeft Allah "uit de rechterheup van de duivel een jongen en uit de linkerheup van de duivel een meisje geschapen. Daarna zou de duivel dertig eieren hebben gelegd: tien in het Westen, tien in het Oosten en tien daartussenin. Sindsdien komen er uit elk van deze eieren dagelijks zeventig mannelijke en vrouwelijke duivels."⁷⁶

Uit dit duivelsvolk zijn in de loop van de tijd duivelskinderen van allerlei grootten en met uiteenlopende gaven voortgekomen. Twee van hen worden met name genoemd: Tankawir, de duivel van India, en Darkadhab, de duivel van Syrië.⁷⁷

De plichten van de duivel

⁷³ Koran, 2:36; 4:60; 7:22; 17:53 (onder andere).

⁷⁴ Koran, 2:102; 6:71; 17:27; 26:210 (onder andere). De andere naam voor "duivel" (Iblis) komt in de Koran alleen in het enkelvoud voor. Maar of hij nu een demon of een gevallen engel is, wordt niet duidelijk (Macdonald, p. 136).

⁷⁵ Damiri, Dl. I, p. 191.

⁷⁶ idem.

⁷⁷ Djahiz, Dl. VI, p. 631.

De duivel geeft zelf aan waarmee hij zich bezig houdt: "*Mijn Heer, doordat Gij mij misleid hebt, zal ik schone schijn voor hen maken op de aarde en zal ik hen misleiden.*"⁷⁸ Volgens de volkislam moeten de gelovigen zelf maar ontdekken hoe de duivel naar dat doel toewerkt. Een duivel met de naam Khansarib zorgt ervoor dat alleen moslims die de Koran van buiten kennen, worden aangenomen; hij zou ervoor zorgen dat ze vergeten wat ze net hebben geleerd. Een andere duivel, die naar de naam Mudhadhib luistert, heeft het verleiden van vrome moslims als hoofdtaak. Hij zorgt bijvoorbeeld voor een bepaald lichtschijsel, wanneer het donker wordt; vrome moslims houden dat dan voor een wonder van Allah en worden hoogmoedig.⁷⁹

Hoewel de satan in de islam als de hoogste in rang van de boze machten geldt, hebben de gelovigen meer belangstelling voor demonen. Vaak is het niet duidelijk wie de moslim bedoelt. Ook de duivel en zijn nakomelingen worden namelijk als een duivelsgeslacht aangemerkt.⁸⁰

De islam en zijn demonen

Veel moslims ervaren de demonen als medeburgers, wier bestaan net zo vanzelfsprekend is als dat van hun buurman. Ze leven voortdurend in angst voor de demonen en zijn erg op hun hoede om ze niet te irriteren. Daarom noemen de moslims ze ook niet met naam, maar ze hebben het over "die lui" of over "hen die hopelijk goedgezumt zijn".⁸¹

⁷⁸ Koran, 15:39.

⁷⁹ Djahiz, Dl. VI, p. 194.

⁸⁰ Schibli, p. 7 f.

⁸¹ Boratav, p. 548.

Als je de demonen maar niet uit hun humeur brengt, hoef je ook niet bang voor hen te zijn. Als je "goed doet", word je daar rijkelijk voor beloond. Maar als je gedrag niet overeenkomt met de islamitische leer, dan kunnen de demonen je treffen met rampen en ziekten.⁸²

Ruzie over het wezen van de demonen

Demonen worden door moslims als verwanten van de duivel beschouwd.⁸³ Ze geloven dus dat ze uit vuur geschapen zijn. Daarover lijken de meningen echter verdeeld. In de Koran staat namelijk dat Allah de demonen die in de buurt van de hemel komen om daar gesprekken af te luisteren, met "een heldere flits"⁸⁴ achtervolgt. Menig moslim vraagt zich af: "Wat kan dat vuur nou voor kwaad? Ze zijn toch zelf van vuur gemaakt!"⁸⁵

Moslims hebben steeds opnieuw geprobeerd om de demonen zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven. Iemand schrijft: "De demonen hebben verstand en een luchtledig lichaam, waarin ze verschillende gedaanten kunnen aannemen. Ze zijn in staat om zwaar werk te doen."⁸⁶

Demonen zijn zelfs verwant aan de engelen. Iedere engel kan een duivel zijn, maar niet iedere duivel is een engel.⁸⁷

Grote en kleine demonen

⁸² Idem.

⁸³ Damiri, Dl. I, p. 191.

⁸⁴ Koran, 15:18, Tabari, Dl. XIV, p. 14f.

⁸⁵ Schibli, 13, 14.

⁸⁶ Damiri, Dl. I, p. 65.

⁸⁷ Isfahani, p. 97

In het volksgeloof wordt gesproken van "gewone" en "grote" demonen, die in de oosterse volkssprookjes veelvuldig de revue passeren.⁸⁸ Mohammed zou zo'n "grote demon" hebben ontmoet: "Vannacht kwam een grote duivel naar mij toe, die mijn gebed wilde verstoren. Ik wist hem echter te overmeesteren. Ik wou hem eerst aan een zuil in de moskee vastbinden, zodat jullie hem konden zien, maar toen dacht ik aan het woord van Salomo (en ik liet hem gaan)."⁸⁹ Hier zien we opnieuw heel duidelijk hoe moeilijk het is om de volkislam met zijn curieuze overleveringen te scheiden van de zogenaamd nuchtere schriftislam.

"Demonenrassen"

De volkislam heeft een rijke fantasie. Men stelde al snel vast dat er allerlei soorten demonen met heel verschillende gewoonten waren. De demon Ghul deed niets liever dan reizigers in de woestijn overvallen.⁹⁰ Het is zelfs bekend hoe deze demon werd geschapen: "Toen de demonen de hemel naderden om daar gesprekken af te luisteren, werden zij met vallende sterren bekogeld en stortten ze neer. Wie in het water viel, werd een krokodil. Wie op de aarde viel, werd Ghul".⁹¹ Er waren vermoedelijk nog veel meer demonen die het op reizigers gemunt hadden. Het was ook een specialiteit van de duivel Schiqq om "reizigers achterna te

⁸⁸ Nihad Tawfiq Ni'ma: *Al-Djinn fi al-Adab al-Arabi*, p. 196, Beiroet 1961

⁸⁹ Bukhari, *manaqib al-Ansar*, 75.

⁹⁰ Abu al-Faradj al-Isfahani: *Kitab al-Aghani*, Dl. IV, p. 127, Cairo 1931.

⁹¹ Damiri, Dl. I, p. 152.

zitten, ze kwaad te berokkenen en zelfs te doden".⁹²

Vooraf vrouwelijke demonen zijn uitermate geslepen en gemeen. Sa'lat zou een bijzonder kwade duivelin zijn, die de mensen zelfs overdag lastigvalt.⁹³ Mohammed doet de aanbeveling om hardop een bepaald vers uit de Koran te citeren⁹⁴ om haar te verjagen.⁹⁵ Goede demonen zijn er ook; Hatif is er een van. Zij gaf de grootvader van Mohammed de ingeving om de Zamzambron te graven.⁹⁶

Demonen in mensen- en dierengedaante

Volgens moslims kunnen demonen alle mogelijke gedaanten aannemen. Vaak zie je ze in de gedaante van een dier.⁹⁷ Een zwarte slang zou zomaar een demon kunnen zijn. En daar dient zich het volgende probleem aan: moet je die slangen doden of niet? In een uitspraak van Mohammed wordt wel aangeraden ze te doden: "Wie van u een slang doodt, is als iemand die een afgodenaanbidder gedood heeft."⁹⁸ "Wie van u een slang ziet maar te bang is die te doden, hoort niet bij onze gemeenschap."⁹⁹ Voor slechts twee met name genoemde slangensoorten geldt een uitzondering. Die dienen gevreesd te worden en zouden miskramen veroor-

⁹² Damiri, Dl. II, p. 155.

⁹³ Damiri, Dl. II, p. 20.

⁹⁴ Koran, 2:255.

⁹⁵ Damiri, Dl. I, p. 168.

⁹⁶ Ibn Hischam, Dl. I, p. 150.

⁹⁷ Damiri, Dl. I, p. 186.

⁹⁸ Dit betekent: "Hij krijgt van Allah hetzelfde loon voor deze daad."

⁹⁹ Ahmad, Dl. I, p. 420; Abu Dawud, *adab* 162; Damiri, Dl. I, p. 156.

zaken.¹⁰⁰ Hoewel moslims de profeet tegenwoordig als een "zeer rationeel man" prijzen, leefde hij indertijd – net als alle Arabieren – in een door demonen overheerste wereld.¹⁰¹ Zijn gebeden geven blijk van een permanente toestand van angst: "O, Allah! O aarde en uw Heer! Bij Allah neem ik mijn toevlucht voor de nacht en alles wat daarin verborgen ligt, voor de zwarte slang en de zwarte scorpioen."¹⁰²

Met betrekking tot honden circuleren er tegenstrijdige verklaringen in de volkislam. Enerzijds wordt het als doodnormaal beschouwd dat demonen in de gedaante van een hond kunnen opduiken. Anderzijds geloven velen dat honden oorspronkelijk "heel gewone demonen" waren, die voor straf door Allah in een hond veranderd zijn.¹⁰³ Demonen geven vaak in menselijke gedaante acte de présence. Menige in doeken gewikkelde baby is in werkelijkheid een demon.¹⁰⁴ De koningin van Seba¹⁰⁵ zou het kind van een huwelijk tussen een mens en een demon geweest zijn.¹⁰⁶

Hun verblijfplaatsen en voedsel

In de volkislam weet men vrij nauwkeurig waar en wanneer demonen te vinden zijn. "Ze zijn verzot op het donker", zo heet het. Daarom zijn ze actief van zonsondergang tot zonsopgang. Ze houden zich graag op in badruimten, ruïnes, vuilnishopen,

¹⁰⁰ Ahmad, Dl. VI, p. 49, 157; Tirmidhi, *sayd* 15.

¹⁰¹ Sell, p. 13.

¹⁰² Abu Dawud, *djihad* 75; Ahmad, Dl. II, p. 132, 171; Dl. III, p. 124; Dl. IV, p. 204.

¹⁰³ Djahiz, Dl. I, p. 192.

¹⁰⁴ Boratav, 548.

¹⁰⁵ Koran, 27:17-45.

¹⁰⁶ Damiri, Dl. II, p. 18.

kerkhoven, toiletten en dergelijke.¹⁰⁷ Ze weten ook wat honger en dorst is,¹⁰⁸ maar hebben een heel ander lievelingskostje. Ze voeden zich namelijk met botten en mest.¹⁰⁹ Verder eten en drinken ze alles uit afvalcontainers en bakken die niet met een deksel zijn afgesloten.¹¹⁰

Het gezinsleven van de demonen in de islam

Moslams stellen zich de demonen voor als bloedverwanten van de mens: demonen worden geboren, kunnen eten en drinken en zijn zelfs in staat om allerlei relaties met mensen aan te gaan. Men is er ook heilig van overtuigd, dat demonen geslachtsverkeer kunnen hebben met mensen en zelfs met hen kunnen trouwen.¹¹¹ Van menig scherpzinnig geleerde wordt gefluisterd dat een van zijn ouders een demon was.¹¹² Volgens volksislamitische legenden zijn het vooral mannelijke demonen die zich aan vrouwen opdringen.¹¹³ Hun onreinheid zou ze tot een gemakkelijke prooi maken.¹¹⁴

"De Koerden stammen van de demonen af."

Als we de volksislam geloven moeten, dan komen uit gemengde huwelijken tussen mensen en demonen niet alleen kinderen, maar zelfs hele bevolkingsgroepen voort. Zo zouden de Koerden het

¹⁰⁷ Djahiz, VI, 164 e.v.; Donaldson, p. 138

¹⁰⁸ Damiri, DI, I, p. 192.

¹⁰⁹ Isfahani/Muh., DI, II, p. 281; Schibli, p. 29.

¹¹⁰ Djahiz, DI, VI, p. 210.

¹¹¹ Djamal asch-Schami: *Kayfiyyat Zawadj al-Djann min Bani al-Insan*, Giza z.j.

¹¹² Goldziher, p. 79.

¹¹³ Safi, p. 10.

¹¹⁴ Nepton, p. 108.

gevolg zijn van een huwelijk tussen een duivel en een slavin.¹¹⁵ Het is niet de gewone man die verantwoordelijk is voor dit soort fabels, maar de islam zelf. We hebben al opgemerkt dat in een Koranhoofdstuk wordt genoemd dat demonen die het voordragen van de Koran horen, zich tot de islam bekeren. De uitleggers van de Koran wilden precies weten waar deze moslimdemonen vandaan kwamen. Sommigen dachten dat het wellicht om tot de islam bekeerde Joden ging, die nu als demonen rondwaarden.¹¹⁶ De Joodse stam Banu Quraish, waarvan de mannen door Mohammed volledig afgeslacht werden,¹¹⁷ zou in werkelijkheid een "volk van ongelovige demonen" zijn geweest. Het duurde niet lang of men had ook de geografische oorsprong blootgelegd: Jemen.¹¹⁸ Ze kwamen van een plek die Nisibin wordt genoemd.¹¹⁹ Jemen stond sowieso al bekend als een favoriete verblijfplaats van demonen.¹²⁰ Op deze manier kon elk ongewenst volk een "demonische herkomst" toegedicht worden.

De alomtegenwoordige angst voor demonen

Binnen de volksislam is ook bekend hoe men zich tegen deze wezens kan wapenen. Een moslim die op een locatie komt waarvan bekend is dat daar vaak demonen komen, dient "in naam van Allah, de barmhartige en ontfermer" te zeggen. Het verdient aanbeveling daar nog aan toe te voegen: "Met uw welnemen" of "Als het u behaagt". Deze demonen-

¹¹⁵ Mas'udi, DI, II, p. 249.

¹¹⁶ Schibli, p. 54.

¹¹⁷ Ibn Hischam, DI, III, p. 249

¹¹⁸ Ibn Hischam, DI, II, p. 63

¹¹⁹ Ibn Hischam, DI, II, p. 63; Tabari, DI, XXIX, p. 103.

¹²⁰ Djahiz, DI, VI, p. 216; Hamdani, p. 69.

angst kan catastrofale gevolgen hebben voor de volksgezondheid van moslims. Zo gelooft men in grote delen van de moslimwereld dat demonen ook de gedaante van vliegen kunnen aannemen. Als er een zwerm vliegen op het gezichtje van een baby neerstrijkt, wordt die niet weggejaagd.¹²¹

Iedere moslim heeft een demon, Mohammed ook
Moslims wanen zich niet alleen overal omringd door demonen; ze geloven ook een persoonlijke duivel te hebben, die altijd met hen meegaat. Deze demon heet ook letterlijk "De begeleider".¹²² De moslims vonden dit mogelijk zo'n onverteerbare gedachte dat er in de loop van de tijd een andere overlevering opdook. Mohammed zou gezegd hebben: "Allah heeft iedere moslim twee begeleiders gegeven. De ene is een demon, de andere een engel." Daarop vroeg men aan Mohammed: "Heeft Allah u ook zulke begeleiders gegeven?" Hij antwoordde: "Jazeker! Maar mijn demonische begeleider is moslim geworden."¹²³

Hoe men zich wapent tegen demonen en hoe men ze gebruikt.

Het oud-Arabische geloof in demonen is via Mohammed in de islam gekomen en heeft zich later met het demonengeloof van andere volken vermengd. Daaruit is een "demonenwetenschap" ontstaan, die nog altijd overal in de islamitische we-

¹²¹ William Galloway: Reactie op artikel van Bill Musk 'Popular Islam: Hunger of the Heart', in: *In the Gospel and Islam*, red. McCurry Monrovia. Geciteerd door Earl E. Grant: *Folk Religion in Islam: its historical emergence and missiological significance*, p. 291, Ann Arbor 1987.

¹²² *Qarin* (mannelijk) en *Qarina* (vrouwelijk).

¹²³ Ahmad, Dl. I, p. 385.

reld toegepast wordt. Deze "wetenschap"¹²⁴ geeft handvatten hoe de satan en de demonen te onderwerpen en voor je karretje te spannen.¹²⁵ Veel moslimgeleerden zien er geen been in om van deze "wetenschap" gebruik te maken en verwijzen naar voorbeelden waarin deze met succes werd toegepast. Er zijn moslims die dankzij deze "wetenschap" heel wat obstakels uit de weg hebben geruimd. Andere moslims zijn wat voorzichtiger. Zij spreken van twee soorten "demonenwetenschap" de ene zou geoorloofd en de andere verboden zijn.¹²⁶ Wat moslims "demonenwetenschap" noemen, is simpelweg je reinste magie, die zijn oorsprong vindt in de Koran en in uitspraken van Mohammed.

Magie in de Koran

Voor het ontstaan van de islam hielden de Arabische waarzeggers zich bezig met magie en toverij. Vraagt men een moslim naar het standpunt van de islam met betrekking tot magie en toverij, dan zegt hij meteen: "Zulke zaken worden door de islam verboden en bestreden!" Maar in de praktijk zitten moslims niet op dezelfde golflengte. Eenvoudige moslims vinden overal in de islamitische wereld een moellah, leraar of sjeik die bedreven is in de toverkunsten en hem hulp toezegt. En het is niet alleen de gewone man die op deze manier geheel in lijn met de islam bezig denkt te zijn; ook predikers en zelfbenoemde geleerden zijn die mening toegedaan.

¹²⁴ *Im al-Aza'im*: Wissenschaft der festen Wünsche (Fahd, p. 570).

¹²⁵ Uludag, Dl. IV, p. 299.

¹²⁶ Bukhari, *tibb* 31-37.

Moslims verwerpen de toverij alleen in hun propagandamateriaal om de islam voor vreemden te prijzen als een intellectuele godsdienst.¹²⁷ Maar in werkelijkheid leeft het bijgeloof en de magie van het oude Arabië voort in de islam. Allah biedt geen oplossing, geen bevrijdend antwoord op de alomtegenwoordige demonen en boze geesten van Arabië. Hij neemt al deze machten voor kennisgeving aan en openbaart deze woorden aan zijn gezant Mohammed:

*Zeg: Ik zoek toevlucht bij de Heer van de doorbraak voor het kwaad van dat wat Hij geschapen heeft, en voor het kwaad van een stikdonkere nacht wanneer hij opdoemt, en voor het kwaad van haar die op de knopen blazen, en voor het kwaad van een afgunstige in zijn afgunst.*¹²⁸

Aldus het voorlaatste hoofdstuk van de Koran. Ook in het laatste hoofdstuk vinden we woorden van soortgelijke strekking:

*Zeg: Ik zoek toevlucht bij de Heer der mensen, bij de Koning der mensen, bij de God der mensen voor het kwaad van de inblazer, de achtersluiper die inblaast in de borsten der mensen, zowel de ġinn als de mensen.*¹²⁹

Het feit dat de Koran met deze twee opmerkelijke gebeden wordt besloten, toont de overweldigende angst van Mohammed voor de geestenwereld,

¹²⁷ De geleerden maken in hun geschriften onderscheid tussen "geoorloofde" en "verboden" magie (Fahd, p. 569).

¹²⁸ Koran, 113.

¹²⁹ Koran, 114.

zoals hij die voor zich zag. Hij beweerde dat hijzelf het slachtoffer geworden was van magie.

Een behekste Mohammed

Mohammed werd door velen in zijn omgeving niet alleen als een tovenaars beschouwd,¹³⁰ maar ook als een slachtoffer van tovenaars. En dat waren altijd Joden. Zijn jonge vrouw Aischa deelt mee: "De Joden hebben de gezant van Allah zo betoverd dat hij telkens weer dacht dat hij iets gedaan had, terwijl dat niet zo was. (...) Eindelijk kon men de tovenaars opsporen en vernietigen."¹³¹ Naar verluidt heeft Mohammed van de aartsengel Gabriël gehoord dat hij door een Jood behekst is: "Toen de tovenaars vernietigd was, kwam Mohammed, als het ware bevrijd, weer bij zinnen."¹³²

De toverkunsten van Mohammed

Uit de gebeden van Mohammed blijkt duidelijk dat de profeet van de islam niets beters weet te doen dan tegen de geesten die hem lastigvallen, te smeken om Allahs hulp. Nog vaker probeerde hij magie met magie uit de weg te ruimen. Hij doet de aanbeveling om bepaalde koranverzen als tegengif te gebruiken. Acht verzen in het bijzonder zijn effectief tegen het "boze oog".¹³³ Angst voor slangen en schorpioenen kwelde Mohammed met name. Net als zijn landgenoten geloofde hij waarschijnlijk dat deze schepsels in werkelijkheid demonen waren.

¹³⁰ Daarom troost Allah hem: *Evenzo is er niet tot wie voor hun tijd waren een boodschapper gekomen of zij zeiden: Een tovenaars of een bezetene.* (Koran, 51:52).

¹³¹ Buhkari, *tibb* 47, 49, 50; *djizya* 14, *adab* 56; Moslim, *salam* 43.

¹³² Nasa'i, *tahrim* 20.

¹³³ Zeven verzen uit het eerste hoofdstuk van de Koran (al-Fatiha) en vers 2:255 (Munawi, *DI*, V, p. 197).

Daarom stelt hij een slangen- of scorpioenenbeet op één lijn met het "boze oog". "Men zal de steek en de beet met een bepaalde vorm van tovenarij" tegengaan."¹³⁴ Mohammed offerde zelfs geen bezwaren tegen amuletten. Hij vond ze alleen "wat verwerpelijk".¹³⁵

Het speeksel van Mohammed

In het volksgeloof heeft het speeksel van Mohammed wonderkracht toegedicht gekregen. "Als het water van een bron schaars begon te worden, hoefde Mohammed er maar in te spugen en onmiddellijk begon het weer rijkelijk op te borrelen."¹³⁶ Tijdens de veldtocht tegen de Joodse oase bij Khaybar kreeg Ali pijn in zijn ogen, waarop Mohammed erop spuugde.¹³⁷

Terwijl het speeksel van Mohammed volgens zeggen altijd een positieve uitwerking heeft, gelden er voor andere moslims heel andere regels. Zij mogen alleen spuwen als er een demon of de satan zelf op hen afkomt. Als moslims een nare droom hebben gehad, moeten ze naar links spugen en zeggen: "Ik zoek bij Allah mijn toevlucht voor de gestenigde satan." Dan zijn ze veilig voor hem.¹³⁸

Als een moslim lastige vragen over de Koran en Allah krijgt, moet hij drie keer naar links spuwen.¹³⁹ Tot slot leren we uit een "profetenspreuk"

¹³⁴ Abu Dawud, *tibb* 18; Moslim, *salam* 58; Tirmidhi, *tibb* 15.

¹³⁵ Abu Dawud, *zina* 3; Nasa'i, *zina* 3.

¹³⁶ Moslim, *djihad* 132.

¹³⁷ Moslim, *fada'il al-ashab* 32.

¹³⁸ Bukhari, *tibb* 39; Moslim, *ru'ya* 5; Tirmidhi, *ru'ya* 4.

¹³⁹ Abu Dawud, *sunan* 19.

dat moslims zelfs bij het gebed drie keer naar links moeten spugen om de satan weg te jagen.¹⁴⁰

Een cultus van demonen als islamitisch cultuurgoed

Het geloof in demonen is het voornaamste kenmerk van de volksislam. Eenvoudige moslims leven in een wereld vol geesten van het – meestal – gevaarlijke soort. Weliswaar beroemen moslimtheologen zich erop dat de islam een intelligente godsdienst is en dat bijgeloof wordt bestreden. Toch ligt de wortel van het islamitische geloof in demonen in de Koran zelf en in de uitspraken van Mohammed.

Eén blik in de Koran is voldoende bevestiging voor onze constatering dat de demonen van Allah niet weg te denken zijn. Ze zijn stevig verankerd in de Koran en komen zelfs aan het woord als getuigen van de "waarachtigheid van de boodschap van Mohammed". Dat zij gelijktijdig ontkennen dat Jezus de Zoon van God is, is voor hen van het grootste belang.¹⁴¹ De moslims beschikken tegenwoordig over een indrukwekkende hoeveelheid "demonenliteratuur", die weliswaar niet altijd op de Koran en Mohammed is terug te voeren en deels voort is gekomen uit niet-islamitische bronnen. Maar zonder de Koran en de uitspraken van Mohammed zouden deze werken nooit zo talrijk geweest zijn.

Waar wij te pas en te onpas op stuiten in de islam, geldt ook voor dit onderwerp: verwarring en dubbelzinnigheid. Men weet niet of de demonen "van

¹⁴⁰ Moslim, *salam* 68.

¹⁴¹ Koran, 72:3.

de engelen afstammen" of van de duivel zijn. Het volgende twistpunt gaat over aantal, bevoegdheid en landen van de demonen. Het is ook niet duidelijk of er één duivel is of dat er meer duivels zijn. Zoals de volksislam met zijn geestenwereld in de voetsporen van de officiële islam treedt, zo deelt deze tevens in zijn willekeur.

HOOFDSTUK IV. HET DAGELIJKS LEVEN IN DE GEESTENWERELD VAN DE ISLAM

Volksislam als ervaringsislam

We hebben gezien dat de volksislam ten diepste terugrijpt op de oorspronkelijke islam. Iedere moslim – ontwikkeld of eenvoudig, vroom of vrijzinnig – is een volgeling van Allah en zijn gezant Mohammed. Alle moslims vereren ook de Koran als het woord van Allah. Maar bij nauwkeurige bestudering van het godsdienstige leven van de moslims valt meteen op dat niet alles toegaat volgens de geboden van de Koran.

Veel gebruiken in de volksislam zijn niet gestoeld op de Koran; volgens westerse onderzoekers zijn er zelfs heel wat die daar lijnrecht tegenoverstaan. Moslims daarentegen zijn er rotsvast van overtuigd dat hun volksislam niet minder islamitisch is dan de godsdienst van de geleerden.

Boeien van de sharia

De schriftislam wil het leven van iedere moslim volkomen beheersen. Daartoe gebruikt men de sharia, de wet van Allah. Deze schrijft de moslim niet alleen voor hoe hij moet bidden en vasten, maar bevat ook een lijst met geboden en verboden die zich uitstrekken van de hoofddoek tot de heilige oorlog. Een vrome moslim moet er zelfs op letten dat hij met zijn linkervoet de wc binnenstapt en die met zijn rechtervoet verlaat. De wet van Allah heeft alles tot in de puntjes geregeld.

In de wet van de islam is geen ruimte voor persoonlijk geloof. Dit is iets waar moslimvolken altijd al onder geleden hebben. De wet van Allah was